

Ви сте више пута указали на то да је резултат глобализације у Америци – а и у свету – све већи јаз између богатих и сиромашних. Да ли наша цивилизација улази у фазу економског варваризма, односно враћа се уназад? Да ли ће радничка права и све социјалне тековине бити у наредним годинама поништаване? Шта учинити како би се остварио праведнији међународни економски поредак?

- Према Извештају ОУН-а за развој човечанства из 2005. године, јаз између богатих и сиромашних у целом свету је већи чак и од оног у најнеједнакијим земљама. На скали где нула означава савршену једнакост а сто потпуну неједнакост, тзв. Gini коефицијент – мера за неједнакост која се нашироко примењује – целог света је 67. Истовремено, нагли пораст прихода у неким земљама у развоју као што су Кина и Индија довело је до релативног смањења у неједнакости прихода у односу на развијене земље. Ипак, већина области у развоју заостају и, како показује један недаван извештај ОУН-а, глобална неједнакост прихода је висока, без обзира на то да ли расте или опада.

И даље се расправља улога глобализације у овој једначини. Да ли глобализација побољшава животе неких људи? Вероватно. Да ли чини живот тежим за друге људе? Без сумње. Међународна трговина има потенцијал да створи прилике најсиромашнијима да зараде за себе већи део богатства света. Подједнако је вероватно да ће раднички сталежи развијенијих земаља поднети већи део терета ове транзиције.

Да ли долази до опадања цивилизације добрим делом зависи са које тачке се сматра да је почела. Пишући за Texas Observer, Џош Розенблат бележи у тексту „Купи нешто, пороби некога“ да „ширећа глобална економија захтева од корпорација да потраже што је могуће јефтинију радну снагу да би се увећала зарада, и подстакли раст и иновација.“ Ово није нови модел капитализма. Уопште узев, саобраћај, општење и технологија су се изменили и учинили могућим глобалне бизнис моделе.

Фридрих Енгелс је једном изјавио да се: „Буржоаско друштво налази на раскршћу, или прелаз у социјализам или регресија у дивљаштво.“ Оно с чим цивилизација мора да се суочи јесте клизајућа скала; глобализација захтева од нас сложено морално просуђивање.

Као грађани, ми морамо да уравнотежимо економску добробит наших грађана и сиромашних из других земаља и да затражимо од наших влада исто. Као потрошачи, морамо одлучити које корпорације да наградимо због придржавања хуманих циљева науштрб заради – јер, докле год смо вољни да купујемо по све нижим ценама без обзира на то како је роба произведена и одакле долази, корпорације ће наставити да трагају за јефтином радном снагом, што неумитно иде руку под руку са нечовечним радним условима. Укратко, важно је схватити да постоји морална димензија наших куповних навика.

Важно је да свако покуша да обузда глобализацију и пронађе позитивне начине да повећа њене ефекте. Морамо остварити потенцијал трговине да побољша животе милијарди, нарочито сиромашних грађана света. Морамо стварати обавештене и

моралне одлуке, и захтевати од наших влада и корпорација да чине исто.

Ви сте стање у Америци упоредили са временом позног Рима. Имајући у виду. Пре свега, моралну и вредносну кризу која постоји у САД. Можете ли за наше читаоце ближе појаснити суштину Ваше тезе и зашто у времену у коме живимо улога морала, као једног од темеља опстанка друштва оцењује?

- Како примећујем у својој следећој књизи "Манифесто промене" (Sourcebooks, 2008), прекомерни војни буџет је довео до девалвације долара и начинио озбиљне штете нашој економији. Као Рим у трећем и четвртном веку, ми смо се расплинули и имамо исувише поверења у приватне контракторе. Римљани су имали Готе да им воде ратове, а ми имамо Халибуртона и Блеквотера да почисте неред за нашим ратовима. Ипак, такво поуздање у приватне контракторе може имати неочекиваних и непријатних последица. Како примећује аутор Кален Марфи, „приватизација је подла – лоше ефекте је тешко видети у кратком року, али у току неколико деценија или једног века могу се показати револуционарним у својим негативним последицама“.

Успон фанатичног исламског тероризма у свету чини тим већим императивом америчко војно присуство у свету, али повећана милитаризација полиције, и наша повећана зависност од милитаризма да бисмо решили наше проблеме код нас и у свету указује на опасан тренд који прети основним начелима на којима је основана Америка. Овде постоје паралеле са Римом: стање вечитог рата у којем се налазимо и успон војно-индустријског комплекса могу происходити пропашћу демократије. Није претерано рећи да се тзв. Америчко царство сада суочава са насилном противречношћу између своје дуге републиканске традиције и својих скорашњих империјалних тежњи.

Како су приметили неки критичари, велика царства се скоро увек суочавају са избором у току свог ширења: да наставе раст и тиме ризикују пропаст републике и демократије, или да се одупру даљем ширењу, смање трошкове неопходне због сталног ширења царства, и да преживе као демократија. Британско царство се одлучило за потоње, и једино се можемо надати да ћемо се и ми одлучити за то. Иначе, дух Орвелове 1984. прети нашем поимању демократије – савез власти и корпоративних сила, комбиновано са појавом државе скоро потпуног надзора.

Као Рим, Америка је склона ограничености, њени грађани увек гледају унутра ка средишту, а не споља ка осталом свету и односима изван њених граница. Ово је довело до менталитета „сви путеви воде у Вашингтон,“ који се може упоредити са изолованом културом Рима и њеног народа. Такође повезано са овим начином размишљања, вртоглава цена контролисања имиграције и "штићење" наших граница доприносе тренутној економској ситуацији. Када се уз то дода хронично недовољно улагање у систем медицинске неге, присуство преко 500.000 америчких војника у преко 700 прекоморских америчких база, и војни буџет који је само у 2008. години премашио билион долара, лако је пронаћи паралеле између Америке сада и пропалог Римског царства. Речима бившег министра финансија САД-а Девида Вокера, сличности између Рима и Америке се могу свести на „исувише самоуверену и растегнуту војску у страним земљама и пореску неодговорност централне власти.“

Ипак, постоје јасне разлике између Америке и Рима. САД су, у суштини, држава изграђена око средњег сталежа, за разлику од Рима, где је јаз између богатих и сиромашних био знатно већи. Даље, од када је основана, Америка се труди да прошири, уместо да сузи, грађанске слободе оних у оквиру њених граница. У најгорем светлу,

Америка представља несавршену демократију која тежи ка једнакости свих; једва да се може исто тврдити за Рим.

Господине Вајтхејд, како Ви, као амерички држављанин, објашњавате амерички војни интервенционизам, почев од Блиског истока, Авганистана, па до Балкана, чије смо жртве били ми?

- Предвиђа се да ће национални дуг Америке у 2010. години достићи 11,2 билиона долара, а ипак влада расипа новац пореских обвезника на далеке ратове и лоше смишљене планове, све то потпиривано жељом да се прошири царство и направи што је више могуће новца у том процесу. Ово није тако скорашњи развитак: од Перл Харбора, САД су ангажовале у бројним приликама велике количине трупа у великим војним операцијама, од Кореје до Вијетнама преко Гренаде, Балкана и два рата у Ираку.

Ипак, велике зараде од свих ових ратова се нису нашле у џеповима америчких грађана, већ су их прогутали приватни предузетници и они који су непосредно улагали у изградњу порушених градова (док се истовремено захтевало од пореског обвезника да сноси велики терет интервенционистичке политике). Док војник зарађује око 40.000 долара годишње, предузетник у Ираку ће зарадити око 400.000 долара. Штавише, у случају да предузетник буде убијен, влада је та која отплаћује смрт и бенефиције од повреда. Уз то, уговори за изградњу се додељују на основу „једног извора“ компанијама као Халибуртон (којој је додељено најмање 19,3 милијарди долара за уговоре у Ираку), уместо да се дају на тендеру. Када се све сумира, Џозеф Штиглиц процењује да бахатост предузетника често има лоше ефекте на економију.

Није у питању само финансијска зарада коју влада и они блиски њој добијају од политике војног интервенционизма. Било да је на Средњем истоку, у Авганистану или на Балкану, САД покушавају да прошире своју моћ и утицај у целом свету путем ове политике. Повећани војни интервенционизам од владавине председника Клинтон је такође доказ растуће моћи војске, која се под његовим вођством више него икада раширила, „без јавног мњења или расправе,“ према речима новинарке Дане Прист и која је сходно томе „превазишла своје цивилне вође у ресурсима и утицају широм света.“

Ипак, ове стране експедиције нису јефтине. Сенатор Тед Стивенс процењује да су трошкови ратова у Ираку, Авганистану и против тероризма око 15 милијарди долара месечно, а друге процене ту суму дижу на 16 милијарди. Када се цена изградње луксузних војних инсталација као што је америчка амбасада у Ираку (дворац површине 104 јутара назван „багдадска тврђава“ која је коштала 592 милиона долара) узме у обзир, једва да је зачуђујуће што америчка економија иде у рецесију. Ипак, упркос великом паду угледа Америке и њене економије ангажовањем у страним ратовима, председник Буш је јасно изјавио да је рат у Ираку „добар за економију“ јер „нуди доста послова.“

Тиме не мислим да кажем како Америка треба да се повуче са међународне позорнице и постане изолационистичка, већ да би требало поставити што ефективније кочнице на моћ војске, и да влада треба да буде много опрезнија када је у питању ангажовање у страним пустоловинама које болесна економија не може да издржи у после-ирачком добу. Конгресова Канцеларија за буџет је проценила да укупни трошкови рата против тероризма у свету могу достићи 1,45 билиона долара до 2017. године.

Што се тиче питања око америчке стране политике, мотивација и логика америчке владе нису увек јасне спољним посматрачима. Ипак, одлуке САД-а су под јасним утицајем, у различитим степенима идеализма и прагматизма. Ово је очигледно, рецимо, у америчком

приступу Израелу и Тајвану.

Како објашњава одлуку САД да призна независно Косово, као и примену двоструких стандарда према Србима и Албанцима?

-У случају Косова, изгледало је вероватно од њеног зачећа да ће САД признати њен статус независне државе. САД, и већи део Европе, то сада сматрају делом стабилне конфигурације: Косово није могло бесконачно остати протекторат ОУН-а без зачињања још сукоба, а „крајња аутономија“ коју је Србија предлагала није изгледала кредибилна у круговима иностране политике.

НАТО интервенција 1999. године наставља да обликује америчко поимање прилика на Косову. Да ли се Србија и косовски Срби и даље сматрају злочинцима рата, то кампања против етничких Албанаца пре деценију – са својом крајњом бруталношћу и губитком живота – и даље обликује америчке симпатије.

Штавише, покрет за независност, који подржава већина Косовара, наилази на спремну подршку у САД-у, која нашироко подржава демократско самоопредељење. На крају, вероватно је битно то што су, како каже Економист, „Косовари та ретка комбинација, већински муслимански народ који је страствено проамерички.“

(Аутор је председник Радерфорд института у САД)

(Geopolitika, 13.08.2008)